

Metody pracy na lekcji

Referat przedstawiony na spotkaniu zespołu matematyczno – przyrodniczego

Wyraz metoda ma swój początek w języku starogreckim i oznacza drogę – sposób. Metod w znaczeniu ogólnym nazywamy wiadomie stosowany sposób realizowania określonego zadania. W dydaktyce metoda nauczania jest systematycznie stosowanym przez nauczyciela sposobem pracy dydaktycznej, obejmującym rolę czynności nauczyciela i uczniów, które mają prowadzić do rozumienia i opanowania nowych treści i do uzyskania przynajmniej podstawowych umiejętności związanych z tymi treściami. Celem przyjętej metody jest więc to, by wiedza stała się żywym materiałem myślenia i pracy ucznia, by uczeń opanował ją pamięciowo i umiał w życiu stosować i korzystać z niej, by wywarła ona wpływ na jego rozwój umysłowy, a także na kształtowanie jego charakteru.

Pracę nauczyciela, jej sposobami, zajmują się dydaktycy ogólni i metodycy nauczania. Ci pierwsi zwracają uwagę na teoretyczne i praktyczne podstawy, wspólne i różniczące nauczycieli wszystkich przedmiotów. Ci drudzy, bazując na treściach, zasadach, a zwłaszcza metodach ogólnych, koncentrują się na przedmiotowych i konkretnych zastosowaniach. Ich zdaniem jest wyposażenie nauczycieli w metodyczne umiejętności, pozwalające na skuteczne i efektywne działanie w szkole. Dydaktycy i metodycy proponują różne działania, różne rozwiązania, ale to nauczyciel każdego dnia, przed każdą lekcją, musi podjąć decyzję, jak postąpi, jakie metody wybrać. Staje więc przed problemem wyboru i najczęściej jest to trudny wybór. Jeżeli zna się wiele różnych metod, mających mieszane wartości – plusy i minusy, wady i zalety, korzyści i ograniczenia, to problem polega na wyborze metody maksymalnie efektywnej przy minimalnych jej mankamentach. Decyduje więc o relacji między zyskiem a stratami. Trzeba wybrać jakby mniejsze zło.

W literaturze pedagogicznej spotyka się różne podziały metod nauczania, np. według przyjętych ról wiedzy, dydaktyków, po różnych celów kształcenia, miejsca odbywania zajęć, czy zakresu aktywizacji uczniów.

Zestawienie metod nauczania stosowane do rodzaju wiedzy i umiejętności przedstawia tabela:

RÓDŁO	METODY NAUCZANIA
Przedmioty i zjawiska rzeczywiste	Pokaz przedmiotów i zjawisk przez wykładowców
Słowo nauczyciela	Opis, opowiadanie, wyjaśnienie, wykład, pogadanka, dyskusja
Tekst drukowany	Zadania, opracowanie tekstu podręcznika lub

	książki pomocniczej, opanowanie regulaminu, tabele, wykresy
rodki poglądowe	Pokaz z wyjaśnieniem
Praktyczna praca	Omówienie, pokaz, ćwiczenia, zadania praktyczne

Każde ze źródeł wiedzy wywołuje innego rodzaju czynności ze strony ucznia. Możliwe nie wszystkie zasługują na miano metody uczenia się, ale wydaje się, że warto je znać, bowiem metody te służą do organizowania następujących czynności ucznia.

METODA	CZYNNOŚCI
Problemowa	Myślenie twórcze, odkrywanie oraz wywoływanie stanu emocjonalnego, zaangażowanie
Podająca	Recepcja informacji słownych
Pokazu	Spostrzeganie
Ekspozycji	Przeżywanie
Laboratoryjna	Działanie
Praktyczna	Zastosowanie wiedzy
Dyskusja	Ekspresja słowna
Sprawdzanie wyników	Kontrola

Dydaktycy, nauczyciele i uczniowie wiadomi są, że cech współczesnego szkolnictwa jest wciśnięcie zakresu wiedzy niezbędnej do opanowania przez człowieka. Dlatego pojawiają się nowe metody nie mieszczące się w tradycyjnej klasyfikacji. Zawierają one najczęściej elementy różnych tradycyjnych metod, stanowi ich kombinację. Są to tzw. metody niekonwencjonalne. Zaliczamy do nich: metody aktywizujące, metody dialogowe, nauczanie problemowe.

Zmodyfikowany podział nauczania przedstawia schemat:

PODAJĄCE

- WYKLAD INFORMACYJNY
- POGADANKA
- OPOWIADANIE
- OPIS
- PRELEKCJA

- ANEGDOTA
- ODCZYT
- WYJAŚNIENIE

PROBLEMOWE

- WYKŁAD PROBLEMOWY
- WYKŁAD KONWERSACYJNY
- PROBLEMOWA
- AKTYWIZUJĄCE
- 1. METODA PRZYPADKÓW
- 2. METODA SYTUACYJNA
- 3. INSCENIZACJA
- 4. SEMINARIUM
- 5. DYSKUSJA DYDAKTYCZNA
- 6. GRY DYDAKTYCZNE
 - SYMULACYJNE
 - DECYZYJNE

EKSPONUJĄCE

- FILM
- SZTUKA TEATRALNA
- EKSPOZYCJA
- POKAZ POŁĄCZONY Z PRZEJŚCIEM

PROGRAMOWE

- Z UŻYCIEM KOMPUTERA
- Z UŻYCIEM PODRĘCZNIKA PROGRAMOWEGO
- PRACA Z MAP

PRAKTYCZNE

- METODA PROJEKTÓW
- WYCIECZKA
- POKAZ
- WICZENIA PRZEDMIOTOWE
- WICZENIA LABORATORYJNE

- METODA PRZEWODNIEGO TEKSTU
- PORTOFOLIO

Szerzej chciałabym zajrzeć się metodami aktywizującymi, ponieważ mają one decydujący wpływ na zdobywanie i rozwijanie przez uczniów umiejętności uniwersalnych oraz powodują wzrost czynnego udziału uczniów w procesie uczenia.

Należy podkreślić, że wszyscy generalnie pamiętamy:

- 10% tego, co usłyszymy
- 20% tego, co widzimy
- 40% tego, o czym rozmawiamy
- 90% tego, co robimy

Dlatego tak ważne jest mobilizowanie uczniów do twórczej pracy podczas lekcji

Oto kilka przykładów metod aktywizujących

- BURZA MÓZGÓW – inaczej jest to fabryka pomysłów – polega na zebraniu jak największej ilości pomysłów celem rozwiązania problemu
- DYSKUSJA ZA I PRZECIW – debata – zadaniem uczniów jest zaprezentowanie w przyjazny sposób argumentów za i przeciw, a za ich pomocą przekonanie innych do swoich racji
- DRAMA – polega na przyswajaniu treści kształcenia poprzez przeżywanie, doświadczenie i zabawę. Wyróżniamy wiele technik dramatycznych:
 - o rozmowa – rozmowa na podany temat w dwuosobowych zespołach
 - o rola – bycie w roli, przyjęcie roli – uczeń wciela się w rolę postaci i wyobraża sobie, co by było, gdyby był taką postacią;
 - o wywiad – gorące krzesło – polega na prowadzeniu rozmowy np. z bohaterem literackim;
 - o pantomima – polega na przedstawianiu określonej sytuacji poprzez język ciała
 - o rzeźba – wykonuje ją najczęściej dwóch uczniów, z których jeden jest rzeźbiarzem a drugi przyjmuje rolę rzeźby;
 - o improwizacja – głównym założeniem jest to, że uczniowie znają początek improwizacji, natomiast jej przebieg i zakończenie tworzą same dzieci;
 - o żywy obraz – stop-klatka – jest obraz, który tworzą uczniowie, przedstawiane zdarzenie zatrzymujemy w najbardziej dramatycznym momencie;
 - o inscenizacja – spektakl – jest to przedstawienie, w którym uczniowie są aktorami, scenarzystami, reżyserami;
 - o techniki manualno-plastyczne – wykonywanie rysunku, planu, mapy;

- drzewo decyzyjne – metoda pozwalająca na graficznym zapisie procesu podejmowania decyzji. Stosując te metody znajduje się różne rozwiązania danego problemu i zauważa się różne rozwiązania między tymi rozwiązaniami
- dyskusja – polega na wymianie poglądów między nauczycielem a uczniem na określony temat w celu wypracowania wspólnego stanowiska. Jednym z rodzajów dyskusji jest dyskusja punktowana. W jej trakcie mała grupa uczniów dyskutuje na dany temat. Nauczyciel obserwuje uczniów podczas dyskusji i przyznaje im na bieżąco punkty, lub uczniowie sami punktują swoje wypowiedzi, tylko pod kontrolą nauczyciela. Ocenie podlegają zarówno treści merytoryczne wypowiedzi uczestników dyskusji, jak i ich zachowanie podczas wymiany myśli (punkty dodatnie i ujemne)
- szermierzy kapeluszy – metoda pozwalająca na twórcze rozwiązanie problemów. Jest to spojrzenie na zagadnienie z różnych punktów. Kolory określają różny sposób myślenia:
 - o niebieski – szef grupy, zdystansowany;
 - o biały – nie poddaje się emocjom, kieruje się faktami i liczbami;
 - o czerwony – kieruje się emocjami i intuicją;
 - o żółty – optymista, nastawiony pozytywnie;
 - o zielony – podchodzi twórczo do problemu;
 - o czarny – pesymista, zauważa tylko trudności;
- gry dydaktyczne- za ich pomocą rozwija się konkretne sytuacje, rozwija umiejętność analitycznego rozumowania integrującego wiele dziedzin wiedzy i umiejętności. Są to m.in. różnego rodzaju krzyżówki, rebusy, zagadki, gry planszowe, karty dydaktyczne, teksty z lukami, niedokończona zdania.

Na szersze omówienie zasługują także przykłady ciekawych metod praktycznych:

- portfolio – teczka – polega na gromadzeniu przez uczniów w teczce materiałów, które dokumentują jego pracę na określony temat;
- metoda projektu – polega na samodzielnej i aktywnej pracy nad określonym tematem. Projekt ma charakter interdyscyplinarny a czas wykonania jest zależny od zakresu tematu;

Na koniec chciałabym podkreślić znaczenie jednej z metod programowych. Mianowicie na metodę nauczania przy użyciu podręcznika programowego. Istnieje wiele form pracy z podręcznikiem:

- sporządzenie streszczeń;
- układanie pytań do tekstu;
- rozwijanie treści wiczeniowej;
- układanie planów do tematów;
- interpretowanie i analizowanie ilustracji.

Nie należy zapominać o tym, że szkoła ma uczyć zdobywania wiedzy i nabywania umiejętności jej wykorzystania, a przecież podręcznik szkolny jest dla ucznia najbliższym źródłem informacji, dlatego należy kształcić umiejętność korzystania z podręczników szkolnych, wdrażać do planowej i systematycznej pracy z książką.

Zanim nauczyciel podejmie decyzję i wybierze określony sposób postępowania danego dnia, przed konkretną lekcją, z wybranymi uczniami powinien rozważyć kilka przesłanek. Przede wszystkim należy zastanowić się, jak funkcję pełni nauczyciel w szkole. Co nie jest dla niego najważniejsze: wartością, celem, przedmiotem, uczniowie, nauczanie czy wychowanie. Nauczyciel chcący tylko nauczać dysponuje metodami dydaktycznymi (koncentruje się on na nauce, na osiągnięciu wysokich wyników w realizacji poszczególnych przedmiotów), zaś chcący tylko wychowywać – metodami wychowawczymi (z nastawieniem na kształtowanie o charakterze moralno – społecznym). Jeżeli nauczyciel połączy te dwie funkcje, jego możliwości oddziaływać wzrastają.

Im liczniejsza klasa tym metody bardziej nastawione na masowo oddziaływać na przeciętnie i średnio ucznia, na oddalenie go od nauczyciela. W małych klasach lub przy pracy z kilkuosobowymi zespołami możliwe staje się stosowanie metod aktywizacji czyli identyfikacji nauczania. Liczebność klasy zmusza do wyboru pomiędzy masowością, zespołowością a indywidualizacją stosowanych metod oddziaływać dydaktyczno – wychowawczych.

Warunkiem wyboru metody powinno być uwzględnienie właściwości psychofizycznych oraz poziomu rozwoju ucznia. Ważna jest wiedza jaki jest uczeń, jako jednostka i członek zespołu klasowego, co już osiągnął, jakie ma możliwości, do czego i po co ma być przygotowany, czego sam pragnie.

Metoda nauczania zależy tak od wieku ucznia, jest ona zależna od jego poziomu umysłowego i od celów jakie stawiamy rozwojowi i uczniowi w nauczaniu. Uczniowie starsi myślą bardziej abstrakcyjnie i samodzielnie, są też zdolni do dłuższego wytrwania uwagi, posiadają większy zasób wiadomości, lepiej rozwinięte pamięci. Dlatego w klasach niższych nauczyciel posługuje się np. krótkim i możliwie pogłębionym opowiadaniem, w klasach wyższych stosuje opowiadanie dłuższe, o treści bardziej abstrakcyjnej i złożonej, a nawet wykład. W klasach niższych nie jest możliwe studiowanie książki naukowej lub samodzielne przeprowadzenie eksperymentu badawczego, ale metody te stają się coraz bardziej celowe wraz z wiekiem i rozwojem umysłowym ucznia.

Zanim wybierze się metodę można rozważyć wiele przesłanek, przejmować różnicę podejścia i aspekty, odniesienia teoretyczne i praktyczne – wszystko po to, aby nauczanie i uczenie się dawało najlepsze efekty.

Podsumowując należy podkreślić, że szkoła współczesna nie uznaje istnienia tylko jednego sposobu nauczania, który by można zastosować we wszystkich przypadkach i okolicznościach nauki

szkolnej. W przeciwieństwie do tego wyraża poglądy o wielorakości i zmienności metod nauczania, uważa, że uczenie się nie może odbywać się prawidłowo bez odpowiedniego kierowania procesami poznawczymi i umysłowymi uczącego się. Samodzielność uczenia jest możliwa wyłącznie dopiero dzięki temu kierownictwu ze strony nauczyciela. Nie polega ono na tym, że nauczyciel wyręcza ucznia w jego pracy umysłowej, ale wymaga od niego samodzielnego wysiłku i aktywności związanej z poznawczymi treściami. Cele te osiąga nauczyciel przez wykorzystywanie różnorodnych metod nauczania i przez ich zmienne, zależne od konkretnych warunków, stosowanie w praktyce nauczania.